

МАУП

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМ. КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

Кафедра: конституційного права, історії та теорії держави і права

Затверджую:

Директор навчального підрозділу

(підпис)

А.М.Кислий

(П.І.Б.)

“ _____ ” _____ 2018 р.

Схвалено на засіданні кафедри конституційного права, історії та теорії держави і права

(назва кафедри)

Протокол № 1 від 29.08.2019 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

А.М.Подолька

(П. І. Б.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ « ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА »

Статус дисципліни: **обов'язкова дисципліна професійної підготовки**

Освітньо-професійна програма: **Право**

Для напрямку: **08 «Право»**

Спеціальність: **081«Право»**

Спеціалізація: _____

Форма навчання: **заочна**; Курс: **1 (бакалавр)**; Семестр: **1**

Обсяг в кредитах ЄКТС/ Всього годин **4/120** за навчальним планом від 30.01.2019 р.

- лекції (Л) **6**

- семінарські заняття (СЗ) **2**

- практичні заняття (ПЗ)

- індивідуально-консультативна робота (ІКР)

- самостійна робота студентів (СРС) **112**

Робоча навчальна програма складена на основі навчальної програми дисципліни «Основи римського приватного права» (Перезатверджена на засіданні кафедри конституційного права, історії та теорії держави і права протокол № 1 від 29 серпня 2019 року).

Розробник (-и) робочої програми навчальної дисципліни: **Веклич В. О.**

Київ 2019

I. МЕТА, ЗАВДАННЯ І ЗМІСТОВНІ МОДУЛІ ДИСЦИПЛІНИ.

Мета: забезпечення єдності, системності і комплексності пізнання студентом юридичних особливостей розвитку історичного процесу, сприяння розвитку раціонального творчого мислення, розв'язанню юридичних проблем, що постають у ході поступальних історичних перетворень, що є запорукою отримання об'єктивних, повних обґрунтованих результатів у подальшому навчальному процесі у зв'язку з оволодінням відповідними прийомами.

Завдання: поглиблене вивчення основних засад давньоримської юридичної техніки, оволодіння студентами римською юридичною термінологією та засвоєння основних інститутів і норм римського права, а також в опануванні сучасних підходів до права як до міри свободи та справедливості; формування у студентів вміння:

- відбирати та аналізувати навчальні й наукові джерела;
- формулювати мету, завдання та актуальність юридичних прийомів і заходів;
- правильно вибирати і використовувати методи юридичного впливу;
- тлумачити норми римського права;
- працювати з джерелами римського права.

Змістовні модулі:

1. Основні загальнотеоретичні положення римського права.
2. Зміст речового права та права власності за римським приватним правом.
3. Загальні положення зобов'язального та спадкового права.

Міжпредметні зв'язки: теорія держави і права, актуальні проблеми теорії держави і права, історія держави і права зарубіжних країн.

Компетентності та програмні результати навчання з дисципліни:

1. **Знати** та характеризувати основні засади і проблеми римського цивільного права, вміти назвати основні дати і події, пов'язані із розвитком римського приватного права.
2. **Розуміти** та роз'яснювати базові принципи будови системи римського приватного права; вільно володіти поняттями і категоріями античної римської

правової культури; підсумовувати отриману інформацію про окремі види суб'єктів та об'єкти цивільно-правових і шлюбно-сімейних відносин.

3. Застосовувати творчо отримані знання при вивченні сучасного цивільного права та цивільного процесу; використовувати надбання науки римського цивільного права для вирішення практичних завдань та аргументації власної точки зору з приводу прийнятого за конкретним завданням рішення.

4. Аналізувати самостійно джерела римського приватного права та історично-правовий процес виникнення, зміни цивільних правових відносин у Стародавньому Римі, розрізняти та класифікувати різні види договорів у римському приватному праві.

5. Синтезувати та узагальнювати, вільно формулювати свої думки як в усній, так і у письмовій формі, про особливості цивільно-правового регулювання речових, зобов'язальних відносин, захисту цивільних прав у Стародавньому Римі.

6. Оцінювати значення та стан рецепції базових положень римського приватного права про речові права, зобов'язання, види договорів у цивільне законодавство України.

IV. Критерії оцінювання результатів навчання

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів.

По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий залік.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕСТ8	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи),	для заліку
90 - 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73			
60-63	E		
35-59	PX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного
0-34	P	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

V. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Основи римського приватного права» є:

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова контрольна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- підсумкова модульна робота.

VI. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Курс I Семестр 1 Обсяг в кредитах ЄКТС/Всього годин 4/ 120 Теми	Кількість годин, з них						Примітка
		Лекції (Л)	Семінар. зан. (СЗ)	Пр., лаб. зан. (ПЗ, ЛЗ)	Інд-конс. роб. (ІКР)	Сам. роб. студ. (СРС)	Форма Контролю	
Модуль I. Основні загальнотеоретичні положення римського права.								
1.	Поняття, предмет та система римського права	2				4	У, ПК, Т	
2.	Джерела римського права					8	У, ПК, Т	
3.	Суб'єкти римського приватного права					8	У, ПК, Т	
4.	Захист суб'єктивного права					10	У, ПК, Т	
5.	Сімейні правовідносини у Стародавньому Римі					10	У, ПК, Т	
Модуль II. Зміст речового права та права власності за римським приватним правом								
6.	Речове право у Стародавньому Римі	2	1			12	У, ПК, Т	
7.	Право власності, володіння і права на чужі речі у Стародавньому Римі.					12	У, ПК, Т	
Модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права								
8.	Зобов'язальне право і договори як джерело зобов'язань у римському праві.	2	1			12	У, ПК, Т	
9.	Деліктні зобов'язання у Стародавньому Римі.					12	У, ПК, Т	
10.	Зобов'язання ніби з договорів або ніби з деліктів у римському праві.					12	У, ПК, Т	
11.	Спадкове право у Стародавньому Римі					12	У, ПК, Т	
		6	2			112		
	Всього	120 год.						
	Форма контролю	залік						

Форми контролю:

Усне опитування – У

Тестування – Т

Перевірка конспектів – ПК

Перевірка завдань для самостійної роботи – СР

Контрольні роботи – КР

Колоквіум - К

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА МОДУЛЯМИ

Модуль I. Основні загальнотеоретичні положення римського права

Тема 1. Поняття, предмет та система римського права

Тема 2. Джерела римського права

Тема 3. Суб'єкти римського приватного права

Тема 4. Захист суб'єктивного права

Тема 5. Сімейні правовідносини у Стародавньому Римі

Модуль II. Зміст речового права та права власності за римським приватним правом

Тема 6. Речове право у Стародавньому Римі.

Тема 7. Право власності, володіння і права на чужі речі у Стародавньому Римі.

Модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права

Тема 8. Зобов'язальне право і договори як джерело зобов'язань у римському праві.

Тема 9. Деліктні зобов'язання у Стародавньому Римі.

Тема 10. Зобов'язання ніби з договорів або ніби з деліктів у римському праві.

Тема 11. Спадкове право у Стародавньому Римі.

6.1. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ

Модуль I. Основні загальнотеоретичні положення римського права

Тема 1. Поняття, предмет та система римського права

Теоретико-пізнавальне значення римського права в історії розвитку людства та в сучасній юриспруденції для юриста. Структура і система римського права. Поняття та предмет вивчення щодо римського приватного права (*jus privatum*), його характерні ознаки і відмінності від публічного права (*jus publicum*). Історичні системи та принципи римського приватного права. Етапи розвитку римського права. Зв'язок римського публічного і приватного права.

Література: 1-37.

Тема 2. Джерела римського права

Поняття та види джерел римського приватного права. Загальна характеристика форм правоутворення у Стародавньому Римі. Джерела раннього римського права. Звичаєве право. Закони XII таблиць. Закони (*leges*): постанови народних зборів, сенатус-консульти, імператорські конституції. Плебейські рішення. Едикти магістратів. Правотворча функція юриспруденції. Видатні римські юристи: Гай, Павел, Папініан, Модестін, Ульпіан. Джерела класичного римського права. Занепад римської юриспруденції. Закон про цитування римських юристів. Кодифікація Юстиніана. *Corpus juris civilis*.

Рецепція римського права. Форми рецепції римського приватного права. Види рецепції римського права. Типи рецепції римського приватного права. Передумови рецепції римського права в Київській Русі. Вплив римського права на окремі положення “Руської правди”.

Література: 1-37.

Тема 3. Суб'єкти римського приватного права

Поняття особи (суб'єкта права). Виникнення правоздатності та її зміст. Дієздатність (повна та обмежена). Правові статуси 6 особи: статус свободи (*status libertatis*), статус громадянства (*status civitatis*), сімейний статус (*status familia*). Інститут громадянської честі. Втрата та обмеження правоздатності у римському приватному праві (*capitis deminutio*). Позбавлення громадянства в Стародавньому Римі. Поділ населення Стародавнього Риму за правовим

статусом. Правове становище римських громадян. Правове становище латинів. Правове становище перегринів. Правове становище колонів. Правове становище вільновідпущеників. Правове становище рабів. Способи набуття та припинення рабства. Рабський пекулій. Поняття, ознаки і види юридичної особи, їх виникнення та припинення діяльності. Правоздатність та дієздатність юридичних осіб.

Література: 1-37.

Тема 4. Захист суб'єктивного права

Виникнення суду в Стародавньому Римі. Форми захисту суб'єктивних прав. Поняття та особливості римського цивільного процесу. Види римського цивільного процесу. Легісакційний процес. Формулярний процес. Преторська формула, її складові. Зміст екстраординарного процесу.

Поняття позову (actio) у римському приватному праві. Види позовів: позови суворого права, позови доброї совісті; позови за аналогією, позови з фікцією; речові та особисті позови. Захист та заперечення проти позову.

Особливі засоби преторського захисту: інтердикти, стипуляція, реституція, введення у володіння.

Поняття позовної давності. Відмінність позовної давності від законних строків. Початок перебігу позовної давності. Перерва перебігу позовної давності та її підстави. Припинення перебігу позовної давності.

Література: 1-37.

Тема 5. Сімейні правовідносини у Стародавньому Римі

Сім'я у римському праві. Поняття та види споріднення: агнатське та когнатське. Визначення спорідненості за лініями і ступенями.

Шлюб: поняття та види (cum manu, sine manu). Умови укладення шлюбу. Способи укладення і припинення шлюбу. Конкубінат: поняття та правові наслідки. Особисті та майнові відносини подружжя.

Зміст батьківської влади. Встановлення батьківської влади. Узаконення і усиновлення. Припинення батьківської влади. Емансипація.

Література: 1-37.

Модуль II. Зміст речового права та права власності за римським приватним правом

Тема 6. Речове право у Стародавньому Римі.

Поняття та види речових прав. Співвідношення речового права та зобов'язального у римському приватному праві.

Поняття та класифікація речей.

Речі манципні (*res mancipi*) і речі неманципні (*res nec mancipi*). Речі тілесні і речі безтілесні. Речі рухомі і речі нерухомі. Речі, що знаходяться в обороті, і речі, вилучені з обороту. Речі родові і речі індивідуально-визначені. Речі подільні й неподільні. Речі споживні і речі неспоживні. Речі прості й складні.

Плоди. Доходи. Майно.

Література: 1-37.

Тема 7. Право власності, володіння і права на чужі речі у Стародавньому Римі

Поняття власності. Розвиток інституту права власності у Римі. «*Dominium*» та «*proprietas*». Зміст права власності.

Види права власності: квіритська, бонітарна, провінційна, власність перегринів. Виникнення поняття приватної власності.

Набуття права власності. Первісні і похідні способи набуття права власності. Захоплення нічийних речей. Специфікація. Набуття права власності за давністю володіння. З'єднання та змішування.

Набуття права власності за договором. Набуття права власності в порядку спадкування. Втрата права власності.

Захист права власності. Речові позови захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Публіціанський позов.

Володіння: зміст, складові елементи. Відмінності володіння та держання. Володіння законне та незаконне. Похідне володіння. Обов'язки володільця. Набуття, перехід та втрата володіння. Захист володіння. Види володіння. Практичне значення поділу володіння на незаконне добросовісне та незаконне і недобросовісне. Відповідальність добросовісного і недобросовісного володільця

перед власником. Захист володіння. Поняття посесорного і петиторного захисту володіння. Види преторських інтердиктів, спрямованих на захист володіння.

Поняття права на чужі речі. Види прав на чужі речі. Особливості правового регулювання сервітуту і суперфіцію у Стародавньому Римі.

Література: 1-37.

Модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права

Тема 8. Зобов'язальне право і договори як джерело зобов'язань у римському праві

Поняття зобов'язання. Зміст та роль зобов'язання у цивільних відносинах. Підстави виникнення зобов'язань.

Класифікація зобов'язань. Сторони в зобов'язанні. Множинність осіб в зобов'язанні. Часткові та солідарні зобов'язання. Цесія. Переведення боргу.

Виконання зобов'язання. Сторони і предмет виконання. Заміна виконання. Час і місце виконання. Прострочення виконання та її наслідки.

Наслідки невиконання зобов'язань. Вина. Груба необережність (*culpa lata*). Легка необережність (*culpa levis*). Види приватно-правової відповідальності: Особиста та майнова відповідальність. Майнова шкода.

Позитивна втрата. Втрачена вигода. Підстави звільнення боржника від відповідальності. Випадок. Непереборна сила.

Поняття гарантій виконання зобов'язань. Загальне розуміння забезпечення зобов'язань. Особливості виконання зобов'язань. Завдаток. Неустойка. Застава. Поручительство.

Підстави для припинення зобов'язань.

Заміна виконання. Прощення боргу. Мирова угода. Поєднання в одній особі кредитора і боржника. Новація. Взаємозалік.

Договори (*contractus*) як джерела зобов'язань. Елементи зобов'язальних договорів – суттєві, природні, несуттєві. Контракти і пакти. Недійсність договорів. Класифікація договорів.

Вербальні (усні) контракти. Стипуляція. Літеральні (письмові) контракти.

Реальні контракти: Договір займу. Договір ссуди. Договір зберігання або поклажі.

Консенсуальні контракти: договір купівлі-продажу; договір найму; договір найму речей; договір найму послуг; договір підряду; договір поруки; договір товариства.

Безіменні контракти: договір міни; оціночний договір.

Пакти. Поняття і види пактів: приєднані контракти; преторські пакти; пакти що отримали позовний захист в імператорському законодавстві.

Література: 1-37.

Тема 9. Деліктні зобов'язання у Стародавньому Римі

Зобов'язання з делікту. Приватні делікти та відповідальність за них. Ознаки приватного делікту. Види приватних деліктів. Окремі види деліктів: особиста образа, крадіжка, неправомірне знищення або пошкодження чужих речей, пограбування.

Література: 1-37.

Тема 10. Зобов'язання ніби з договорів або ніби з деліктів у римському праві.

Зобов'язання ніби з договору. Ведення чужих справ без доручення та зобов'язання з безпідставного збагачення.

Зобов'язання ніби з делікту. Зобов'язання ніби з приватних деліктів (квзіделікти). Зобов'язання з квзіделіктів: специфічне значення для правозастосовної практики. Відповідальність судді за недбале або неправильне виконання своїх обов'язків. Відповідальність господарів житлових будинків за викинуте або вилите. Відповідальність господарів готелів, заїжджих дворів і власників кораблів.

Література: 1-37.

Тема 11. Спадкове право у Стародавньому Римі

Спадкове право: загальна характеристика. Поняття спадкоємства. Історія виникнення й розвитку спадкового права. Універсальне та сингулярне спадкоємство. Спадкодавець і спадкоємець. Спадкове майно.

Поняття спадщини. Спадкування за заповітом. Порядок укладення заповіту та його форма. Умови дійсності заповіту. Зміст заповіту. Спадкоємці за

заповітом. Право на обов'язкову частку. Коло осіб, що мають право на обов'язкову частку.

Спадкування за законом. Випадки спадкування за законом. Коло спадкування за законом. Спадкування за правом представлення.

Поняття відкриття спадщини. Необхідні дії для прийняття спадщини.

Поняття і види легатів. Поняття фідейкомісу.

Захист спадкових прав.

Література: 1-37.

6.2. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль І. Основні загальнотеоретичні положення римського права

Теми 1-2. Поняття, предмет та система римського права. Джерела римського права

Питання для самоконтролю

1. Поняття і система Римського права.
2. Форми Римського права.
3. Структура Римського права.
4. Історичні умови виникнення й розвитку Римського права.
5. Зв'язок римської юриспруденції з мораллю і філософією.
6. Рецепція Римського права.

Словник

Мораль

Плебісцит

Рецепція римського права

Римське право

Сенатус-консулт

Філософія

Форма Римського права

Теми 3-4: Суб'єкти римського права. Захист суб'єктивного права.

Питання для самоконтролю

1. Суб'єкти публічного і приватного права та римське громадянство.
2. Статуси вільних осіб, котрі не були громадянами у Стародавньому Римі: юридичне значення.
3. Цивільна правоздатність та її обсяг у Стародавньому Римі.
4. Представництво у Стародавньому Римі.
5. Опіка та піклування у Стародавньому Римі.
6. Юридичні особи та приватні корпорації у Стародавньому Римі.
7. Становище рабів у Стародавньому Римі та їх квазіправоздатність.
8. Захист суб'єктивного права у Стародавньому Римі: юридичні можливості та їх практична реалізація.

Словник

Безчестя (у Стародавньому Римі)

Громадянин (у Стародавньому Римі)

Дієздатність

Латин

Опіка (у Стародавньому Римі)

Перегрин

Правоздатність

Представництво (у Стародавньому Римі)

Цивільна правоздатність (у Стародавньому Римі)

Юридична особа (у Стародавньому Римі)

Тема 5: Сімейні правовідносини у Стародавньому Римі

Питання для самоконтролю

1. Поняття, предмет та система римського сімейного права
2. Джерела римського сімейного права
3. Сім'я та спорідненість у нормативно-правових актах Стародавнього Риму: визначення і характеристика.
4. Значення батьківської влади для розвитку правовідносин у Стародавньому Римі: юридичні аспекти.
5. Шлюб та його види у Стародавньому Римі та Візантії.
6. Правовідносини подружжя: юридичні аспекти і їх практичне значення.
7. Сімейні правовідносини і їх нормативно-правове регулювання у Стародавньому Римі: роль та значення щодо державного ладу.

Словник

Батьківська влада (у Стародавньому Римі)

Безчестя (у юридичному вираженні)

Посаг (dos)

Сімейне право (у Стародавньому Римі)

Сімейний статус фізичної особи (status familia)

Сім'я

Спорідненість (у Стародавньому Римі)

Шлюб

Модуль II. Зміст речового права та права власності за римським приватним правом

Теми 6-7. Речове право у Стародавньому Римі. Право власності, володіння і права на чужі речі у Стародавньому Римі.

Питання для самоконтролю

1. Речі як об'єкти права
2. Право власності.
3. Порівняння права власності у Стародавньому Римі й за наших часів.
3. Володіння.
4. Право на чужі речі.

5. Захист права власності.

Словник

Власність

Володіння

Емфітевзис

Користування

Розпорядження

Сервітут

Суперфіцій

Модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права

Тема 8. Зобов'язальне право і договори як джерело зобов'язань у римському праві

Питання для самоконтролю

1. Поняття, види та сторони зобов'язання
2. Виконання зобов'язань та відповідальність за невиконання або неналежне їх виконання
3. Гарантії виконання зобов'язань
4. Припинення зобов'язань
5. Договори як джерело виникнення зобов'язань та зобов'язання, що виникають ніби з договорів
6. Деліктні зобов'язання та ті, що виникають нібито з деліктів

Словник

Боржник

Гарантії виконання зобов'язань

Деліктні зобов'язання

Договір

Зобов'язання

Кредитор

Натуральні зобов'язання

Теми 9-10. Деліктні зобов'язання у Стародавньому Римі. Зобов'язання ніби з договорів або ніби з деліктів у римському праві.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, ознаки і види деліктів у Стародавньому Римі.
2. Характерні риси деліктних зобов'язань.
3. Класифікація зобов'язань з деліктів.
4. Поняття зобов'язань ніби з договору за римським правом: сутнісні риси та їх відображення у сучасних нормативних актах.
5. Види зобов'язань ніби з договору згідно з римським правом.
6. Особливості зобов'язань сторін у разі їх виникнення ніби з договору.
7. Зобов'язання ніби з деліктів (квазіделікти).
8. Подібність і відмінність зобов'язань, що виникали ніби з договорів, а також ніби з деліктів у Стародавньому Римі: сутнісні особливості.

Словник

Безпідставне збагачення

Ведення чужих справ без доручення (*negotiorum gestio*)

«Господар справи» (*dominus*)

Грабіж

Делікт

Деліктне зобов'язання

Зобов'язань, що виникло ніби з договору

Квазіделікт

Крадіжка

Обман

Тема 11. Спадкове право у Стародавньому Римі

Питання для самоконтролю

1. Поняття та види спадкоємства
2. Поняття спадщини, легати і фідейкоміси
3. Відкриття спадщини.

4. Прийняття спадщини та його наслідки.

5. Принцип необмеженої відповідальності спадкоємця за борги спадкодавця й обмеження цієї відповідальності.

6. Позови про спадщину.

7. Виморочна спадщина

Словник

Відкриття спадщини

Спадкодавець

Спадкоємець

Спадкоємство

Спадщина

Легати

Принцип необмеженої відповідальності спадкоємця за борги спадкодавця

Фідеїкоміси

6.3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Модуль I. Основні загальнотеоретичні положення римського права

Тема 1. Поняття, предмет та система римського права

Питання для самоконтролю

1. Поняття Римського права: дискусійні аспекти.
2. Система Римського права.
3. Форми Римського права.
4. Структура Римського права: ретроспективи.
5. Історичні умови виникнення й розвитку Римського права.
6. Періодизація римського права.
7. Зв'язок римської юриспруденції з мораллю і філософією.
8. Рецепція Римського права.

Словник

Рецепція римського права

Римське право

Римське приватне право

Римське публічне право

Система Римського права

Структура Римського права

Філософія

Форма римського права

Тема 2. Джерела римського права

Питання для самоконтролю

1. Поняття «джерело римського права»: дискусійні аспекти.
2. Звичай і звичаєве право як складова римського права. Мораль у контексті правового регулювання докласичного періоду.
3. «Сакральне право» римських царів.
4. Закони XII таблиць.

5. Плебісцити народних зборів і діяльність юристів як джерела римського права.
6. Едикти магістратів та імператорські конституції.
7. Кодифікації римського права.

Словник

Закони XII таблиць.

Звичай (у контексті римського права).

Джерело римського права.

Едикт магістрату.

Імператорські конституції.

Мораль

Плебісцит народних зборів.

Сенатусконсульт.

Тема 3: Суб'єкти римського права.

Питання для самоконтролю

1. Суб'єкти публічного і приватного права та римське громадянство.
2. Статуси вільних осіб, котрі не були громадянами у Стародавньому Римі: юридичне значення.
3. Цивільна правоздатність та її обсяг у Стародавньому Римі.
4. Представництво у Стародавньому Римі.
5. Опіка та піклування у Стародавньому Римі.
6. Юридичні особи та приватні корпорації у Стародавньому Римі.
7. Становище рабів у Стародавньому Римі та їх квазіправоздатність.
8. Захист суб'єктивного права у Стародавньому Римі: юридичні можливості та їх практична реалізація.

Словник

Безчестя (у Стародавньому Римі)

Громадянин (у Стародавньому Римі)

Дієздатність

Латин
Опіка (у Стародавньому Римі)
Перегрин
Правоздатність
Представництво (у Стародавньому Римі)
Цивільна правоздатність (у Стародавньому Римі)
Юридична особа (у Стародавньому Римі)

Тема 4: Захист суб'єктивного права.

Питання для самоконтролю

1. Виникнення судочинства у Стародавньому Римі: історичні та практичні передумови.
2. Поняття і види позову в Стародавньому Римі.
3. Загальні історичні уявлення про позовний захист за умов Давньоримської держави: вимоги і справедливість.
4. Легісакційний, формулярний та екстраординарний види процесу в Стародавньому Римі.
5. Судове рішення у Стародавньому Римі: загальна характеристика і юридичне значення.
6. Позовна давність у римському праві.
7. Спеціальні засоби преторського захисту в римському праві.

Словник

Екстраординарний процес
Конкуренція позовів (у Стародавньому Римі)
Легісакційний процес
Позов (у Стародавньому Римі)
Позовна давність (у Стародавньому Римі)
Преторський захист (неповзовний)
Судове рішення
Формулярний процес

Тема 5: Сімейні правовідносини у Стародавньому Римі

Питання для самоконтролю

1. Поняття, предмет та система римського сімейного права
2. Джерела римського сімейного права
3. Сім'я та спорідненість у нормативно-правових актах Стародавнього Риму: визначення і характеристика.
4. Значення батьківської влади для розвитку правовідносин у Стародавньому Римі: юридичні аспекти.
5. Шлюб та його види у Стародавньому Римі та Візантії.
6. Правовідносини подружжя: юридичні аспекти і їх практичне значення.
7. Сімейні правовідносини і їх нормативно-правове регулювання у Стародавньому Римі: роль та значення щодо державного ладу.

Словник

Батьківська влада (у Стародавньому Римі)

Безчестя (у юридичному вираженні)

Посаг (dos)

Сімейне право (у Стародавньому Римі)

Сімейний статус фізичної особи (status familia)

Сім'я

Спорідненість (у Стародавньому Римі)

Шлюб

Модуль II. Зміст речового права та права власності за римським приватним правом

Тема 6. Речове право у Стародавньому Римі.

Питання для самоконтролю

1. Поняття речового права з урахуванням специфіки права Стародавнього Риму.
2. Види речових прав у Стародавньому Римі.
3. Речі як об'єкти права.
4. Класифікація речей у Стародавньому Римі.

Словник

Дохід

Манципація

Речове право

Річ

Майно

Плоди

Приватні речі

Публічні речі

Тема 7. Право власності, володіння і права на чужі речі у Стародавньому Римі.

Питання для самоконтролю

1. Володіння: загальна характеристика.
2. Право власності: особливості та практичні аспекти правового регулювання.
3. Порівняння права власності у Стародавньому Римі й за наших часів.
4. Права на чужі речі.
5. Захист володіння.
6. Захист права власності.
7. Права на чужі речі у Стародавньому Римі.

Словник

Володіння (як речове право)

Власність

Емфітевзис

Перегринська власність

Преторська (бонітарна) власність

Провінційна власність

Сервітут

Суперфіцій

Цивільна власність

Модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права

Тема 8. Зобов'язальне право і договори як джерело зобов'язань у римському праві

Питання для самоконтролю

1. Поняття, види та сторони зобов'язання.
2. Виконання зобов'язань та відповідальність за невиконання або неналежне їх виконання.
3. Гарантії виконання зобов'язань.
4. Припинення зобов'язань.
5. Договори як джерело виникнення зобов'язань та зобов'язання, що виникають ніби з договорів.

Словник

Боржник

Гарантії виконання зобов'язань

Деліктні зобов'язання

Договір

Зобов'язання

Кредитор

Натуральні зобов'язання

Тема 9. Деліктні зобов'язання у Стародавньому Римі.

Питання для самоконтролю

1. Поняття і ознаки деліктів у Стародавньому Римі.
2. Види деліктів у Стародавньому Римі
3. Характерні риси деліктних зобов'язань.
4. Класифікація зобов'язань з деліктів: порівняльна характеристика.
5. Юридичний склад деліктної відповідальності: значення для розвитку

правового регулювання суспільних відносин.

Словник

Грабіж

Делікт

Деліктне зобов'язання

Крадіжка

Кривда (особиста образа)

Нок сальна відповідальність pater familias

Обман

Приватне правопорушення (delictum privatum).

Тема 10. Зобов'язання ніби з договорів або ніби з деліктів у римському праві.

Питання для самоконтролю

1. Поняття зобов'язань ніби з договору за римським правом: сутнісні риси та їх відображення у сучасних нормативних актах.
2. Види зобов'язань ніби з договору згідно з римським правом.
3. Особливості зобов'язань сторін у разі їх виникнення ніби з договору.
4. Позовний захист суспільних відносин, що виникали ніби з договорів.
5. Зобов'язання ніби з деліктів (квазіделікти).
6. Подібність і відмінність зобов'язань, що виникали ніби з договорів, а також ніби з деліктів у Стародавньому Римі: сутнісні особливості.

Словник

Безпідставне збагачення

Ведення чужих справ без доручення (negotiorum gestio)

Відповідальність судді за постановлення несправедливого присуду

Гестор

«Господар справи» (dominus)

Зобов'язання з безпідставного збагачення

Зобов'язання ніби з деліктів

Зобов'язання ніби з договорів

Позов до господаря будинку «actio popularis»

Тема 11. Спадкове право у Стародавньому Римі

Питання для самоконтролю

1. Поняття та види спадкоємства
2. Поняття спадщини, легати і фідейкоміси
3. Відкриття спадщини.
4. Прийняття спадщини та його наслідки.
5. Принцип необмеженої відповідальності спадкоємця за борги спадкодавця й обмеження цієї відповідальності.
6. Позови про спадщину.
7. Виморочна спадщина

Словник

Відкриття спадщини

Спадкодавець

Спадкоємець

Спадкоємство

Спадщина

Легати

Принцип необмеженої відповідальності спадкоємця за борги спадкодавця

Фідейкоміси

6.4. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота передбачає проведення індивідуальних та групових консультацій із студентами, які недостатньо засвоїли навчальний матеріал з курсу «Юридична деонтологія» (для студентів денної та заочної форми навчання), а також відпрацювання студентами пропущених занять та незадовільних оцінок (для студентів денної форми навчання).

VII. Форми поточного та підсумкового контролю

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Кодифікації римського приватного права.
2. Кодифікація Юстиніана(Corpus iuris civilis): передумови її створення та зміст.
3. Сучасне значення вивчення Римського права.
4. Поділ населення Риму за правовим статусом.
5. Правовий статус римських громадян.
6. Правовий статус латинів та перегринів.
7. Правове становище рабів та вільновідпущеників.
8. Правовий статус колонів.
9. Особисті та майнові відносини подружжя.
10. Зміст батьківської влади. Встановлення батьківської влади.
11. Узаконення і усиновлення.
12. Припинення батьківської влади. Емансипація
13. Юриспруденція періоду Республіки.
14. Поняття позовної давності. Відмінність позовної давності від законних строків.
15. Перебіг строку позовної давності. Перерва перебігу позовної давності та її підстави. Припинення перебігу позовної давності
16. Поняття та види плодів.
17. Правовий режим доходів.
18. Поняття „майно” у римському цивільному праві.
19. Виникнення поняття приватної власності.
20. Набуття права власності за договором.
21. Набуття права власності в порядку спадкування.
22. Припинення права власності.
23. Речові позови захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Публіціанський позов.
24. Договори односторонні, двосторонні та синалагматичні.
25. Безіменні контракти.
26. Пакти, їх види.

27. Спадкове право у Стародавньому Римі.

28. Поняття і види легатів.

29. Поняття фідейкомісу.

30. Порядок вчинення заповіту та його форма у Стародавньому Римі. Умови дійсності заповіту. Зміст заповіту.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ЩОДО ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РИМСЬКЕ ПРАВО»

1. Римське право дає змогу народам багатьох держав світу не лише ознайомитися з культурною спадщиною минулого та перейнятися атмосферою тогочасних суспільних відносин, але й збагатитися найкращими здобутками юриспруденції:

- А) Грецької держави;
- Б) Римської держави;
- В) Української держави;
- Г) Американської держави.

2. Витоки римського права сягають своїм корінням невеликої італійської:

- А) рабовласницької общини;
- Б) місцевої демократичної республіки;
- В) монархічної держави;
- Г) полісної держави.

3. Поняття «римське право» охоплює систему загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки, виражених у нормах, принципах та інститутах, встановлених римською державою для регулювання відносин, що склалися в:

- А) правовій державі;
- Б) рабовласницькому суспільстві;
- В) первіснообщинному поселенні;
- Г) демократичній республіці.

4. Переважну більшість норм римського права призначено для врегулювання відносин, що виникають між окремими особами – власниками майна – та для захисту їхніх:

- А) незаконних інтересів;
- Б) честі та гідності;

- В) порушених прав;
- Г) уявлень про право.

5. Римське право не характеризується такою ознакою:

- А) воно є виміром свободи та справедливості згідно з досягнутим рівнем соціального розвитку та правової культури в суспільстві;
- Б) соціальна орієнтованість, що опосередковує фактичну реалізацію правовідносин між громадянами з метою забезпечення їх самозбереження;
- В) вольовий характер права Римської держави опосередковує спрямування поведінки суб'єктів правовідносин у різних сферах суспільного життя;
- Г) формальна визначеність римського права полягає в його чіткості та однозначності правових приписів засобом їх об'єктивізації у нормативно-правових актах та інших джерелах права.

6. Римське приватне право є правовою системою, яка склалася в римській державі і використовувалася для регулювання відносин між приватними особами методом:

- А) антропогенезу;
- Б) юридичної рівності сторін;
- В) діалектичного детермінізму;
- Г) синтезу.

7. Норми римського права – це конкретні життєві ситуації (казуси), які знайшли своє вмотивоване вирішення на основі :

- А) засад римської державності;
- Б) юридичних принципів;
- В) юридичної деонтології;
- Г) правового детермінізму.

8. Унаслідок багаторазового звертання до типових випадків римські юристи виробили :

- А) рішення конституційного суду;
- Б) правову доктрину;
- В) зразкові казуси;
- Г) рефлекси;

9. Підтвердженням системності процесу створення загальних абстрагованих правил є те, що їх збирали в книгах норм, яких особливо потребували різні дрібні:

- А) чиновники Римської імперії;
- Б) містечкові посадовці;
- В) радники містечкових посадовців;
- Г) юристи.

10. Універсальні загальнозначимі вихідні ідеї та засади права, які відображають найсуттєвіші його риси – це:

- А) правова доктрина;
- Б) принципи права;
- В) норми права;
- Г) правові звичаї.

11. Зразкові казуси створювалися шляхом виведення єдиного правила з певної кількості типових:

- А) шаблонів;
- Б) прецедентів;
- В) вказівок імператора;
- Г) військових наказів.

12. Основою для розроблення загальних і спеціальних правових принципів римського права стали сформовані загальні принципи:

- А) регулювання правовідносин трудових колективів;
- Б) моралі римського суспільства;
- В) підпорядкування;

Г) права.

13. До загальних принципів римського права не належить:

- А) принцип верховенства права;
- Б) принцип верховенства закону;
- В) принцип невідворотності покарання;
- Г) принцип юридичної рівності громадян Риму перед законом і судом.

14. Відокремлена група взаємопов'язаних правових норм (приписів), що регулюють певний вид чи рід суспільних відносин і утворюють самостійний елемент системи права – це:

- А) галузь права;
- Б) інститут права;
- В) підгалузь права;
- Г) доктрина права.

15. Звичного для Західної Європи галузевого розподілу римське право:

- А) не зазнало;
- Б) не схвалило;
- В) відкинуло;
- Г) зазнало.

16. Зразкові казуси відзначалися певним рівнем абстрагування від конкретних ситуацій, а тому були придатними для вирішення типових:

- А) однорідних ситуацій;
- Б) проблем юристів;
- В) посадових інструкцій;
- Г) наказів керівництва.

17. Сутнісна цінність інститутів права полягає в їхніх мобільності та здатності адекватно відображати зміни в суспільстві, виражаючи волю:

- А) кожного суб'єкта правовідносин;
- Б) панівного класу;
- В) керівництва вищих рівнів;
- Г) представників народу.

18. Римське право структурно поділялося на основі загальнішого розмежування права на приватне і публічне, започаткованого ще римським юристом:

- А) Сціпіоном;
- Б) Тертуліаном;
- В) Ульпіаном;
- Г) Цицероном.

19. Було ґрунтовно розроблено приватне право римської держави, яке вже тоді містило поділ на відповідні системи – галузі права, як-от: цивільне – *jus civile*, преторське – *jus praetorium* і :

- А) право керівників – *jus principum*;
- Б) право народів – *jus gentium*;
- В) право злодіїв – *jus latronum*;
- Г) право депутатів – *jus legati*.

20. Найдавніше право римської общини (*civitas*), яке регулювало майнові відносини лише між римськими громадянами – це:

- А) господарське право;
- Б) цивільне право;
- В) екологічне право;
- Г) преторське право.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ (ПИТАННЯ НА ЗАЛІК)

1. Сучасне значення вивчення Римського права.
2. Джерела вивчення Римського права.
3. Періодизація розвитку Римської держави і права.
4. Характеристика політичного, суспільного та економічного розвитку Стародавнього Риму.
5. Державні інститути Стародавнього Риму.
6. Загальна характеристика докласичного Римського права (період Республіки).
7. Jus civile. Закони XII таблиць (кодифікації).
8. Jus gentium.
9. Jus praetorium.
10. Джерела (форми правотворення) наприкінці Республіки.
11. Юриспруденція періоду Республіки.
12. Правове становище особи у докласичному Римському праві.
13. Родинні відносини у докласичному Римському праві.
14. Речові права у докласичному Римському праві.
15. Делікти у докласичному Римському праві.
16. Контракти у докласичному Римському праві.
17. Спадкування у докласичному Римському праві.
18. Судочинство у докласичному Римському праві.
19. Поділ права на приватне та публічне.
20. Юриспруденція класичного періоду.
21. Засади Римського приватного права.
22. Джерела Римського приватного права.
23. Кодифікації Римського приватного права.
24. Правоздатність та дієздатність фізичних осіб за Римським приватним правом.
25. Правове становище римських громадян (квіритів).
26. Правове становище латинів.

27. Правове становище перегринів.
28. Правове становище лібертинів.
29. Колонат та правове становище колонів.
30. Залучення рабів до участі у цивільному обігу (квазіправоздатність рабів).
31. Сімейні відносини за Римським приватним правом.
32. Шлюб та його види.
33. Конкубінат та контуберніум.
34. Правові відносини подружжя.
35. Правові відносини між батьками та дітьми.
36. Батьківська влада. Усиновлення та узаконення.
37. Опіка та піклування.
38. Поняття юридичної особи.
39. Правоздатність юридичної особи та її реалізація.
40. Види юридичних осіб.
41. Виникнення та припинення юридичних осіб.
42. Поняття речей. Види речей за Римським приватним правом.
43. Сутність поділу позовів на *actio in rem* та *actio in personam* (розмежування речових та зобов'язальних прав).
44. Види речових прав.
45. Поняття посідання.
46. Види посідання.
47. Виникнення та припинення посідання.
48. Посесійний захист.
49. Поняття і зміст права власності.
50. Власність індивідуальна та спільна.
51. Власність державна та приватна.
52. Виникнення та припинення права власності.
53. Захист права власності.
54. Поняття, сутність і види прав на чужі речі.
55. Сервітути: поняття і види.
56. Земельні сервітути.

57. Персональні сервітути.
58. Емфітевзис.
59. Суперфіцій.
60. Захист прав на чужі речі.
61. Поняття та види спадкування.
62. Спадкування за заповітом.
63. Спадкування за відсутності заповіту (спадкування за законом).
64. Необхідне спадкування.
65. Прийняття спадку та відмова від спадкування.
66. Легати та фідейкоміси.
67. Поняття та види зобов'язань.
68. Поняття та класифікація контрактів.
69. Порядок укладення контрактів.
70. Припинення контрактів.
71. Забезпечення виконання контрактів.
72. Виконання контрактів.
73. Відповідальність за невиконання контрактів
74. Окремі види контрактів: вербальні, лібральні, реальні, консенсуальні, інномінальні.
75. Поняття квазіконтрактів та їхні види.
76. Ведення справ без доручення.
77. Безпідставне збагачення.
78. Делікти.
79. Квазіделікти.
80. Концепція захисту цивільних прав за Римським правом.
81. Самозахист прав.
82. Преторські інтердикти.
83. Строки захисту прав.
84. Поняття та види позову.
85. Формулярний процес.
86. Преторська формула і її складові частини.

87. Екстраординарний процес.
88. Поняття рецепції Римського права.
89. Форми рецепції Римського права.
90. Види рецепції.

ІХ. Рекомендовані джерела інформації

ОСНОВНА

НАВЧАЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ ТА ПОСІБНИКИ

1. Римське право в Університеті Святого Володимира: У 2-х кн./ [За ред. І. С. Гриценка]. Кн.1. - К.: Либідь, 2010. - 528 с.
2. Римське право в Університеті Святого Володимира: У 2-х кн./ [За ред. І. С. Гриценка]. Кн.2. - К.: Либідь, 2010. - 432 с.
3. Римське приватне право: Конспект лекцій. - Х.: Одісей, 2000. - 272 с.
4. Римське приватне право: навч. посіб./ [Упоряд. І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків]. - К.: ЦУЛ, 2013. - 136 с.
5. Римське приватне право: навч. посіб./ [Упоряд. І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків]. - К.: ЦУЛ, 2015. - 136 с.
6. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право: підруч. - К.: Атіка, 2012. - 408 с.
7. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 144 с.
8. Макарчук В. С. Римське приватне право: навч. посіб. - вид. 2-ге, доп. - К.; Х.: Атіка; Право, 2015. - 256 с.
9. Макарчук В. С. Римське приватне право: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2007. - 256 с.
10. Основы римского частного права: Учеб. пособие/ Слипченко С.А., Смотров О.И., Кройтор В.А., Шишка Р.Б. - Х.: Эспада, 2004. - 192 с.
11. Підпригора О.А. Римське приватне право. - Вид. 3-є, перероб. та доп. - К.: Ін Юре, 2001. - 440 с.
12. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підруч. - 2-ге вид. - К.: Юрінком Інтер, 2009. - 528 с.

13. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підруч. - 3-тє вид. - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 528 с.
14. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підруч. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 512 с.
15. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підруч. - К.: Юрінком Інтер, 2007. - 512 с.
16. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підруч. - К.: Ін Юре, 2003. - 512 с.
17. Трофанчук Г.І. Римське приватне право: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2006. - 248 с.

ДОДАТКОВА

18. Вовк В. М. Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях): Навч.-метод. посіб. - К.: Атіка, 2007. - 188 с.
19. Гриценко С.П. Латинська мова й основи римського права: Навч. посіб. - К.: ЦНЛ, 2005. - 336 с.
20. Джеймс П. Римская цивилизация/ Пер. с англ. М. Звонарева. - М.: Фаир-Пресс, 2000. - 272 с.
21. Дмитренко В. Октавіан Август. Народження Римської імперії. - Л.: Кальварія, 2011. - 272 с.
22. Дождєв Д.В. Римское частное право: Учеб./ Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: НОРМА - ИНФРА-М, 1999. - 784 с.
23. Макарчук В.С. Основи римського приватного права: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2000. - 176 с.
24. Марцеллин Аммиан. Римская история. - 3-изд. - Спб: Алетейя, 2000. - 576 с.
25. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права. - Учебник. - М.: Зерцало, 2000. - 245 с.
26. Омельченко О.А. Основы римского права: Учеб. пособ. - М.: Манускрипт, 1994. - 232 с.
27. Омельченко О.А. Римское право: Учеб. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: ТОН, 2000. - 208 с.

28. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права. - Курс лекцій. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - 272 с.
29. Підпригора О.А. Основи римського приватного права: Підруч. - К.: Вища шк., 1995. - 257 с.
30. Підпригора О.А. Основи римського приватного права: Підруч. для студ. юрид. вузів та фак. - К.: Вентурі, 1997. - 336 с.
31. Підпригора О.А. Римське приватне право. - Вид. 3-є, перероб. та доп. - К.: Ін Юре, 2001. - 440 с.
32. Подопрігора А.А. Основы римского гражданского права: Учеб. пособие/ 2-е изд., перераб. - К.: Вентури, 1995. - 288 с.
33. Ткаченко В.В. Лекції з історії розвитку державно-правових відносин у давньогрецькій і давньоримській цивілізаціях: Навч. посіб. - К.: МАУП, 2005. - 384 с.
34. Трофанчук Г.І., Подоляк В.І. Основи римського цивільного права: Навч. посіб. - К.: Ун-т Україна, 2005.
35. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. - Ростов н/Д.: Феникс, 1999. - 415 с.
36. Юридична енциклопедія: НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана // Ю.С. Шемшученко (гол. ред.). У 6 т. – К.: Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 1998-2004.
37. Яровая М.В. Римское частное право. - С.Пб.: Питер, 1999. - 192 с.

Х. Зміни до робочої програми навчальної дисципліни

№	Дата та номер протоколу засідання кафедри	Позиція робочої програми навчальної дисципліни	Нова редакція	Підпис завідувача кафедри